

Kroniek van het straf(proces)recht

Joost Nan¹

Ook 'wij van strafrecht' werken onverdroten door. Noodgedwongen veelal vanuit huis. De schrijver dezes werkt aan de eettafel. Gelukkig was er het afgelopen half jaar voldoende onderzoek, (komende) wet- en regelgeving en jurisprudentie om over te berichten. Of dat over een half jaar ook zo is, valt nog te bezien. De wetgever probeert Nederland veiliger te maken met nieuwe strafbaarstellingen en regels inzake de berechting en de executie van sancties. Ook probeert hij slachtoffers in beide fasen nog sterker te positioneren. In de rechtspraak is vooral te zien dat het strafproces als geheel eerlijk moet zijn verlopen voor de verdachte, eventuele ongeregelheden ten spijt.

Het coronavirus en de maatregelen om de verdere verspreiding hiervan tegen te gaan plaagt ook de strafpraktijk. De rechtspraak gaat grotendeels dicht. Zittingen worden waar mogelijk verdaagd.² Voor 'coronahoesters' – wat mij betreft het strafrechtwoord van het jaar – blijft de snelrechter gelukkig wel beschikbaar.³ Het aantal aanhoudingen van verdachten is danig vermindert en in gevangenissen (niet te verwarren met zelfquarantaine) is het wat onrustig.⁴ Het regent inmiddels schorsingsverzoeken van voorlopig gehechten, zo heb ik begrepen.⁵ De sociale strafpleiter heeft in deze (on)rustige tijden (nu nog meer) moeite om rond te komen. In toevoegingszaken worden allerlei voorschotregelingen opgetuigd om de sociale advocatuur niet kopje onder te laten gaan.⁶ Toch werken 'wij van strafrecht', allemaal onverdroten door. Noodgedwongen veelal vanuit huis. Ook de schrijver dezes werkt aan de eettafel. Gelukkig was er het afgelopen half jaar voldoende onderzoek, (komende) wet- en regelgeving en jurisprudentie om over te berichten. Of dat over een half jaar ook zo is, valt nog te bezien. De wetgever probeert Nederland veiliger te maken met nieuwe strafbaarstellingen en regels inzake de berechting en de executie van sancties. Ook probeert hij slachtoffers in beide fasen nog sterker te positioneren. In de rechtspraak is vooral te zien dat het strafproces als geheel eerlijk moet zijn verlopen voor de verdachte, eventuele ongeregelheden ten spijt.

1. Onderzoek en beleid

Pilot advisering slachtofferschap mensenhandel

Naar aanleiding van EU-richtlijn 2011/36 en oproepen van diverse partijen, waaronder GRETA (*Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings*),⁷ om slachtof-

fers ook buiten de opsporing en vervolging te identificeren is op 1 januari 2018 een pilot aangevangen bij het Schadefonds Geweldsmisdrijven.⁸ Met de pilot is een multidisciplinaire, onafhankelijke commissie in het leven geroepen. Zij maakt een deskundigenbericht op waarin wordt vermeld of slachtofferschap van mensenhandel in Nederland aannemelijk is. Voor zaken die vroegtijdig zijn beëindigd, geseponeerd dan wel waarin de verdachte is vrijgesproken konden slachtoffers die in 2018 aangifte hebben gedaan aanvragen indienen bij de commissie. Na 31 december 2018 konden geen aanvragen meer worden ingediend.

Inmiddels is de pilot geëvalueerd door het Regioplan Beleidsonderzoek.⁹ In de evaluatie staat de mogelijkheid voor de commissie om een oordeel te vormen over de aannemelijkheid van het slachtofferschap centraal en wordt aandacht besteed aan de toegevoegde waarde voor slachtoffers. In nagenoeg 75% van de gevallen heeft de commissie de aannemelijkheid van het slachtofferschap kunnen beoordelen. Uit de evaluatie komt verder naar voren dat de meerderheid van de aanvragen ziet op seksuele uitbuiting. Van de 81 aanvragen zijn 80 aanvragen door buitenlandse slachtoffers ingediend. Zij doen voornamelijk aanvragen in het licht van een verblijfsvergunning. De informatie over de aannemelijkheid van het slachtofferschap kan namelijk een positief effect hebben op de beslissing van de IND om een verblijfsvergunning toe te kennen. Daarnaast ligt volgens de evaluatie de toegevoegde waarde van de commissie in de erkenning van het slachtofferschap en draagt het deskundigenbericht bij aan de aanvraag van financiële compensaties.

Tot ongenoegen van de Nationaal Rapporteur heeft staatssecretaris Broekers-Knol op 13 november 2019 te ken-

nen gegeven dat de pilot niet wordt gecontinueerd met het oog op de beperkte groep slachtoffers die aanvragen indienen bij de commissie, de lange doorlooptijden en de hoge kosten.¹⁰ Om de positieve resultaten van de pilot niet verloren te laten gaan zal worden bekeken of en hoe de positieve resultaten, die in de pilot naar voren zijn gekomen, kunnen worden ingezet in andere procedures. Het gaat hierbij om de erkenning en bejegening van slachtoffers die op een multidisciplinaire wijze worden geïdentificeerd.¹¹ Mensenhandel wordt intensief aangepakt als het aan de regering ligt, met diverse actielijnen voor het voorkomen, opsporen en berechten van dit 'veelkoppig monster'.¹²

Inmiddels is op 15 december 2019 een consultatie gesloten voor de Wet regulering sekswerk. De consultatie ziet op het reguleren van prostitutie via een vergunningensysteem en voorziet in de strafbaarstelling van de klanten en faciliteerders van prostitutie die illegaal plaatsvindt.¹³ In de kroniek van het najaar van 2018 is reeds ingegaan op het in artikel 206a Sr voorgestelde pooierverbod. Op dat moment nog in het kader van de consultatie herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen.¹⁴ Dit pooierverbod is toen kritisch ontvangen. Zo werd gesteld dat de kans op uitbuiting juist groter zou worden en dat bijvoorbeeld de boekhouders van zelfstandige pros-

tituees die geen vergunning hebben snel onder het voorgestelde artikel 206a Sr kunnen vallen.¹⁵ Het kabinet hoopt met deze regulering misstanden en uitbuiting te verminderen met regels aan de voorkant, waaronder een voor sekswerkers verplicht intakegesprek op het stadhuis. Dat is weer eens wat anders dan je rijbewijs verlengen.

De aanpak van jongvolwassen daders

Waar het in Nederland al sinds 1965 mogelijk is om bij 18- tot 21-jarigen een jeugdstrafrecht toe te passen, is deze mogelijkheid met de inwerkingtreding van de Wet adolescentenstrafrecht op 1 april 2014 uitgebreid waardoor jongvolwassenen in de leeftijdscategorie 18 tot 23 jaar volgens het jeugdstrafrecht kunnen worden bestraft. Deze mogelijkheid is neergelegd in artikel 77c lid 1 Sr en kan enkel worden toegepast indien de persoonlijkheid van de jongvolwassene of de omstandigheden van het geval hier toe aanleiding geven. Het uitgangspunt blijft echter dat op jongvolwassenen het reguliere strafrecht wordt toegepast. Het WODC heeft in het najaar van 2019 een rechtsvergelijkend onderzoek afgerond naar de bejegening van jongvolwassenen in het strafrecht. Het doel van het onderzoek is de bejegening van deze groep daders in verschillende landen te vergelijken met de Nederlandse aanpak.¹⁶

Het kabinet hoopt met deze regulering misstanden en uitbuiting te verminderen met regels aan de voorkant, waaronder een voor sekswerkers verplicht intakegesprek op het stadhuis. Dat is weer eens wat anders dan je rijbewijs verlengen

Auteur

1. Mr. dr. J.S. Nan is universitair hoofddocent straf(proces)recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en (cassatie-) advocaat bij Wladimiroff Advocaten te Den Haag. Veel dank gaat dit keer uit naar student-assistente Julia Reis voor alle hulp bij de totstandkoming van deze kroniek. De kroniekperiode liep tot medio maart 2020.

Noten

2. Zie 'De rechtspraak en het coronavirus', te raadplegen via: www.rechtspraak.nl/paginas/coronavirus.aspx?pk_campaign=corona&pk_keyword=banner. Zie ook handzaam 'Rechtspraak in tijden van corona', *NJB* 2020/809, afl. 12.
3. Zie 'Coronahoester' 's-Hertogenbosch 10 weken in cel waarvan 2 weken voorwaardelijk', te raadplegen via: www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Oost-Brabant/Nieuws/Paginas/Coronahoester-sHertogenbosch-10-weken-in-cel-waarvan-2-weken-voorwaardelijk.aspx. Ook in de krant komt deze term terug, getuige M. Haenen, 'Corona-

hoesters zijn "ronduit asociaal"', *NRC Handelsblad* 2 april 2020, p. 16. 'Coronakucher' kan overigens ook, dat allereerst beter.

4. Zie bijv. M. Haenen, 'Ook de boeven lijken in quarantaine te zitten', *NRC Handelsblad* 24 maart 2020, p. 4-5 en 'De gevangenis zit nu écht potdicht', *NRC Handelsblad* 25 maart 2020, p. 11. Er zijn ook maatregelen getroffen, zie *Kamerstukken II* 2019/20, 24587, 763.

5. Zie bijv. Rb. Noord-Holland 19 maart 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:2102. Zie ook D. de Vocht, 'Van hoesters en spugers tot ingetrokken verloven. De impact van corona op de Nederlandse strafrechtspleging', *NJB* 2020/883, afl. 14.

6. Zie 'Verzameld nieuws over COVID-19/coronamaatregelen', te raadplegen via: www.rvr.org/Informatie-over-de-raad/organisatie/corona/verzameld-nieuws.html?utm_medium=email en 'Coronavirus', te raadplegen via: www.advocatenorde.nl/dossier/coronavirus.

7. GRETA, *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in*

Human Beings by the Netherlands. First evaluation round, Straatsburg: Raad van Europa 2014, p. 40.

8. Opmerking verdient nog dat in het kader van de strafbaarstelling van mensenhandel in art. 273f Sr de Hoge Raad het impliciete bestanddeel 'uitbuiting' heeft ingelezen in art. 273f lid 1 sub 3, 4, en 9 Sr. Hierdoor is de drempel voor een veroordeling aanzienlijk verhoogd. Dit kan vanzelfsprekend ook gevolgen hebben voor de erkenning van slachtofferschap van mensenhandel. Zie voor een overzicht van de jurisprudentie van de Hoge Raad omtrent mensenhandel L.B. Esser, 'Mensenhandel, uitbuiting en de Hoge Raad. Een overzicht en waardering', *NTS* 2020/5, afl. 1, p. 27-36.

9. W. Smit & J. Klaver, *Evaluatie pilot multidisciplinaire advisering slachtofferschap mensenhandel*, Amsterdam: Regioplan beleidsonderzoek 2019.

10. 'Geen vervolg op pilot vaststellen slachtofferschap mensenhandel', 3 december 2019, te raadplegen via: www.nationaalrapporteur.nl/actueel/2019/geen-vervolg-op-pilot-vaststellen-slachtofferschap

mensenhandel.aspx.

11. *Kamerstukken II* 2019/20, 28638, 175.

12. *Kamerstukken II* 2019/20, 28638, 176-178.

13. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/sekswerk.

14. Inmiddels is de wet herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen op 1 januari 2020 in werking getreden. Met deze wet zijn onder andere de strafmaxima van art. 137d Sr (aanzetten tot haat etc.) verhoogd en is wraakporno strafbaar gesteld in art. 139h Sr. Zie de Wet van 27 september 2019 tot wijziging van onder meer het Wetboek van Strafrecht in verband met de herwaardering van de strafbaarstelling van enkele actuele delictsvormen (herwaardering strafbaarstelling actuele delictsvormen), *Stb.* 2019, 311.

15. J.S. Nan, 'Kroniek van het straf(proces)recht', *NJB* 2018/1868, afl. 35, par. 3.

16. K. Zeijlmans, T. Sipma & A.M. van der Laan, *De aparte bejegening van jongvolwassen daders in het (jeugd)strafrecht. Een internationale vergelijking* (Cahier 2019-14), Den Haag: WODC 2019.

Uit het onderzoek blijkt dat bijna 75% van de landen, namelijk 34 van de 46, een aparte wettelijke bejegening voor jongvolwassen daders kent. In de meeste gevallen worden hieronder 18- tot 21-jarigen verstaan en wordt de pleegleeftijd gehanteerd voor het bepalen van het toepasselijke recht. Alhoewel in een aantal landen jongvolwassen daders automatisch apart worden bejegend, zijn hieraan in andere landen voorwaarden verbonden zoals dat in Nederland ook het geval is. Op welke manier de aparte bejegening is vormgegeven verschilt per land. Dit kan procedureel van aard zijn, maar ook materieel, zoals de toepassing van jeugdsancties, vermindering van straf en aparte plaatsing. Een verdiepende analyse richt zich vervolgens op een aantal Europese landen, te weten Duitsland, Oostenrijk, Zweden en Portugal. Waar in Duitsland en Oostenrijk de jongvolwassen dader onder de jeugdrechtbank valt, is dit in Zweden en Portugal net als in Nederland de rechter uit het volwassenenstrafrecht.

In Nederland heeft de mogelijkheid om bij 18- tot 23-jarigen jeugddetentie op te leggen onder meer geleid tot een andere samenstelling binnen de justitiële jeugdinrichtingen met relatief meer jongvolwassenen

In Nederland heeft de mogelijkheid om bij 18- tot 23-jarigen jeugddetentie op te leggen onder meer geleid tot een andere samenstelling binnen de justitiële jeugdinrichtingen met relatief meer jongvolwassenen.¹⁷ Er wordt in het onderzoek echter niet alleen aandacht besteed aan de populatie binnen justitiële jeugdinrichtingen, maar ook aan de plaatsing van jeugdigen in een politieel tijdens de fases van ophouden voor onderzoek en inverzekeringstelling. Nu het aantal minderjarige verdachten in het afgelopen jaar voor het eerst weer is toegenomen sinds 2009 is dit des te meer van belang.¹⁸ De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (hierna: RSJ) heeft in dit kader aanbevolen dat overnachtingen zo veel mogelijk op een alternatieve locatie dienen te geschieden voor jeugdigen, in plaats van op het politiebureau. Indien dit niet mogelijk is, dient het aantal overnachtingen op het politiebureau met het oog op het IVRK en EU-richtlijn 2016/800 strikt noodzakelijk te zijn, zo kort mogelijk te zijn en het liefst in een kindvriendelijke politiecel. Voor adolescenten is dit laatste vereiste echter niet per se noodzakelijk volgens de RSJ, behalve als bijvoorbeeld sprake is van een kwetsbare verdachte.¹⁹

Minister Dekker heeft aangekondigd dat naar verwachting medio 2020 een lopend WODC-onderzoek naar de effectiviteit van het adolescentenstrafrecht wordt afgerond. De resultaten van de twee onderzoeken kunnen hierna in samenhang worden bezien. Daarnaast is de ver-

wachting dat eind 2020 een rechtsvergelijkend WODC-onderzoek naar de strafmaat voor jeugdige daders in de leeftijdscategorie 12 tot 23 jaar wordt gepubliceerd.²⁰ Tot slot is in maart 2020 nog een WODC-onderzoek gepubliceerd over recidive binnen het adolescentenstrafrecht. Uit dit onderzoek blijkt dat het recidivepercentage onder jongvolwassen daders waarbij het jeugdstrafrecht is toegepast hoger is in vergelijking tot alle jongvolwassen daders. Volgens de onderzoekers wekt dit echter geen verbazing omdat deze groep jongvolwassenen over het algemeen een relatief zware groep is.²¹

Varia

Er was ook nog ander WODC-onderzoek. Er is studie gedaan naar de wenselijkheid van een verruiming van de aangifteplicht bij ernstige seksuele misdrijven, gericht op de zorg en sport.²² Voorts verscheen onderzoek naar de vraag of het schenden van bijzondere voorwaarden en elektronisch toezicht en het ontvluchten uit detentie zelfstandig strafbaar moeten worden gesteld.²³

2. Wetgeving

(Concept)wetsvoorstellen²⁴

Wetsvoorstel uitbreiding slachtofferrechten

De Minister van Rechtsbescherming, Sander 'je kunt nooit genoeg slachtofferrechten hebben' Dekker, kwam met een voorstel ter 'verdere versteviging en verankering van de positie van het slachtoffer, over de gehele breedte van het Nederlandse strafrecht.'²⁵ Is het slachtoffer inmiddels niet voldoende geëmancipeerd? Is het 'victimologisch probleem' niet ruim voldoende opgelost?²⁶ Er komt weer een heel scala aan aanvullingen voorbij. In de diverse adviezen van de togadragers in reactie op het conceptwetsvoorstel werd aan nut en noodzaak van meerdere onderdelen (sterk) getwijfeld.²⁷ Vanuit slachtofferorganisaties kwam daarentegen een positieve reactie op de meeste punten.²⁸

Een opvallend punt is allereerst dat door het wetsvoorstel in 'ons' Wetboek van Strafvordering in artikel 51c lid 6 'Onze Minister van Rechtsbescherming' ten tonele verschijnt. Dit wordt gedaan zodat via ministeriële regeling invulling kan worden gegeven aan de ondersteuning die slachtoffers ontvangen bij noodzakelijke contacten met de overheid. Hiermee krijgt deze minister voor het eerst voet aan de grond in het formele wetboek. Krijg 'm er dan maar weer eens uit. De kans dat rechtsbescherming als specialis onder justitie (en veiligheid) als generallis resorteert zoals vroeger, wordt steeds kleiner. De Minister voor Rechtsbescherming is *here to stay* (en hoeft zelfs geen rechten te hebben gestudeerd).

Grootste aanvulling is de al eerder aangekondigde verschijningsplicht voor de verdachte. Die verplichting wordt in het leven geroepen voor zaken waarvoor het spreekrecht van artikel 51e lid 1 Sv geldt en voor bepaalde specifiek genoemde misdrijven (zoals lichte vormen van openlijke geweldpleging). Maar de verdachte moet voor die zaak daadwerkelijk voorlopig gehecht zijn of op een andere titel in detentie verblijven. Wie op vrije voeten is, mag natuurlijk wel komen, maar hoeft dat niet door dit voorstel. Uitzonderingen op deze verplichting zijn mogelijk, bijvoorbeeld als dit in het belang van de verdachte is,

Het valt te verwachten dat een spreekgerechtigde die zich tevens als benadeelde partij heeft gevoegd en in die hoedanigheid steeds het woord mag voeren, ook uitlatingen doet die meer bij het spreekrecht passen

of als geen der procespartijen op zijn komst zit te wachten. De uitspraak moet deze verdachte – zonder uitzondering – sowieso bijwonen. Dit komt volgens de memorie van toelichting tegemoet aan de verlangens van slachtoffers en nabestaanden en moet het delictsbesef bij de verdachte versterken. Of een afgedwongen presentie van de verdachte dit ook echt gaat bewerkstelligen moet de tijd leren. De ervaring met de houding van de verdachte in de *Utrechtse tramschutter*-zaak, met wie maar weinig land was te bezeilen, is nou niet bepaald hoopgevend.²⁹

Met betrekking tot het spreekrecht zijn er drie versterkingen c.q. verankeringen. De kring van spreekgerechtigden wordt, ten eerste, uitgebreid met de (directe) stief-familie van het overleden slachtoffer. Ten tweede wordt het moment van het uitoefenen van het spreekrecht wettelijk vastgelegd in artikel 311 lid 1 Sv, te weten direct vóór het requisitoir van de officier van justitie.³⁰ Zie ik het goed, dan komt er geen mogelijkheid voor de spreekgerechtigde om daarna nogmaals het woord te voeren. Hij kan dus niet reageren op hetgeen erna gebeurt, in het bijzonder wat de officier van justitie en de verdediging vervolgens over en weer aanvoeren. Volgens slachtofferorga-

nisaties was daaraan wel behoefte.³¹ Het vijfde lid van artikel 311 Sv wordt namelijk niet aangepast. Maar let op. De benadeelde partij is aan de beurt *na* het requisitoir van de officier van justitie en telkens wanneer de officier van justitie het woord heeft gevoerd of heeft kunnen voeren (artikel 334 lid 3 Sv). Het valt te verwachten dat een spreekgerechtigde die zich tevens als benadeelde partij heeft gevoegd en in die hoedanigheid steeds het woord mag voeren, ook uitlatingen doet die meer bij het spreekrecht passen. Het zal dan aan de voorzitter zijn dit af te baken. Ten derde krijgt het slachtoffer ook spreektijd bij de behandeling van de tbs-verlengingszitting en de pij-verlengingszitting. Hiervan zijn de togadragers geen voorstander, getuige hun adviezen, omdat slachtoffers via het openbaar ministerie op dit moment al een stem hebben en het systeem anders zwaarder belast zou worden. Slachtofferorganisaties geven aan dat slachtoffers nog wel in meer gevallen het woord zouden willen voeren.

Tot slot wordt onder andere de informatievoorziening verbeterd en komt de voorschotregeling voor elk strafbaar feit te gelden. Nu ziet de regeling nog alleen op misdrijven. Dit laatste geeft mij dan een haakje om over de voorschot-

17. Zie hierover S. Struijk, 'Jeugdigen en jongvolwassenen in gesloten instellingen', *Sancties* 2019/87, afl. 6 alsmede E. Schmidt & S. Rap, 'Het adolescentenstrafrecht en de veranderende populatie in Justitiële Jeugd-inrichtingen. Achtergrond, feiten en aandachtspunten', *Sancties* 2018/88, afl. 6.

18. 'Eerste toename minderjarige verdachten sinds 2009', 20 maart 2020, te raadplegen via: www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/12/eerste-toename-minderjarige-verdachten-sinds-2009.

19. RSJ, *Minderjarigen in een politieel. Een advies over duur, verblijf en alternatieve locaties*, Den Haag: RSJ 2019. Zie voor de reactie van de ministers op dit advies *Kamerstukken II 2019/20*, 28741, 75. Zie over voorlopige vrijheidsbenemende maatregelen bij jeugdigen in Nederland in vergelijking tot België: V. Wennekes, 'Minderjarige verdachten in een politieel. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de oplegging van voorlopige vrijheidsbenemende maatregelen bij jeugdigen in Nederland en België in theorie en praktijk', *PROCES* 2019, p. 329-336.

20. *Kamerstukken II 2019/20*, 28741, 74.

21. S. Verweij & N. Tollenaar, *Recidive-*

meting adolescentenstrafrecht. Een onderzoek naar de haalbaarheid en eerste resultaten (Memorandum 2020-1), Den Haag: WODC 2020.

22. R. Kool, F. Kristen, T. Beekhuis, W. de Zanger, S. Kerssies (medew.) & T. van der Rijst (medew.), *Verruiming van de aangifteplicht voor ernstige seksuele misdrijven?*, Utrecht: Universiteit Utrecht – Departement REBO, Utrecht Centre for Accountability and Liability Law (Ucall) 2019.

23. S. Meijer, M.F.H. Hirsch Ballin, M. Cupido & Y.R.S. Piekhaar, *De zucht naar vrijheid. Een onderzoek naar de strafbaarstelling van het schenden van bijzondere voorwaarden en het elektronisch toezicht en van het ontvluchten uit detentie*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam – Faculteit der Rechtsgeleerdheid 2019.

24. Op het strafvorderlijke moderniseringsfront is het op dit moment verdacht stil. Inzake het project Modernisering Wetboek van Strafvordering valt niets te rapporteren. Hopelijk wordt binnenkort meer duidelijk over de voortgang c.q. doorgang van deze majeure wetgevingsoperatie.

25. *Kamerstukken II 2019/20*, 35349, 1-5. Zie voor ontwikkelingen op het gebied van

herstelrecht *Kamerstukken II 2019/20*, 29279 en *Kamerstukken II 2019/20*, 33552, 560.

26. Termen ontleend aan respectievelijk Y. Buruma, 'Een mentaliteitsgeschiedenis van slachtofferemancipatie', *NTS* 2020/2, afl. 1, p. 3-10 en M. Groenhuijsen, 'Voortschrijdend inzicht na ommekomst van 34 jaar omtrent een proefschrift over slachtoffers van delicten', *AA* 2019/11, p. 908-913. Zie ook A.K. Bosma, M.S. Groenhuijsen & G.M. de Vries, 'De positie van het slachtoffer aan de voorkant van de executiefase', *DD* 2020/7, afl. 2, p. 6-11.

27. Zo ontraadde de Raad voor de rechtspraak diverse voorstellen (sterk) in het advies van 10 september 2018, te raadplegen via: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/2018-30-advies-uitbreiding-slachtofferrechten-alltekst.pdf.

28. Brief van Advies Fonds Slachtofferhulp d.d. 31 augustus 2018, te raadplegen via: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/11/21/tk-advies-fonds-slachtofferhulp-gereedigd; Brief van Schadefonds geweldsmisdrijven d.d. 31 augustus 2018, te raadplegen via: www.eerstekamer.nl/overig/20191126/advies_schadefonds/

document; Brief van Slachtofferhulp Nederland d.d. 3 september 2018, te raadplegen via: www.eerstekamer.nl/overig/20191126/advies_slachtofferhulp_nederland/document; Brief van Federatie Nabestaanden Geweldslachtoffers d.d. 29 augustus 2018, te raadplegen via: www.eerstekamer.nl/overig/20191126/federatie_nabestaanden/document.

29. C. Huisman, 'Een kusmondje, een middelvinger, een klodder spuug, maar geen berouw van tramschutter Gökmen T.', *de Volkskrant* 2 maart 2020, te raadplegen via: www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/een-kusmondje-eeen-middelvinger-eeen-klodder-spuug-maar-geen-berouw-van-tramschutter-gokmen-t--b25fad3b/.

30. Zie ook J.H. Janssen & J. de Lange, 'Spreekrecht. Een vanzelfsprekend recht van spreken?', *NJB* 2018/1425, afl. 28.

31. Zie bijv. het advies van Slachtofferhulp Nederland d.d. 3 september 2018, p. 3, te raadplegen via: www.eerstekamer.nl/overig/20191126/advies_slachtofferhulp_nederland/document.

regeling nog iets op te merken. De hoogte van vorderingen van benadeelde partijen kan aanzienlijk zijn. Vaak wordt voor (bijna) het totale bedrag de schadevergoedingsmaatregel opgelegd (artikel 36f Sr), zodat de benadeelde partij het verhalen van de toegewezen vordering niet zelf ter hand hoeft te nemen. Het is sympathiek dat de Staat der Nederlanden de incasso in dezen op zich neemt, maar hieraan zit dan de voorschotregeling gekoppeld. Indien de veroordeelde voor een misdrijf (straks dus: strafbaar feit) niet of niet volledig betaalt binnen acht maanden na de dag waarop de uitspraak onherroepelijk is geworden, keert de Staat der Nederlanden het resterende bedrag uit aan het slachtoffer en in beginsel ook aan erfgenamen.³² Daaraan zit op zich een maximum van thans € 5.000, maar dat maximum geldt niet voor – kort gezegd – openlijke geweldpleging, de zedendelicten, mensenhandel, mishandeling, de opzettelijke levensdelicten, diefstal met geweld en afpersing.³³ Bij die strafbare feiten wordt het gehele openstaande bedrag aan de benadeelde partij voorgeschoten. Het uitgekeerde bedrag wordt vervolgens door 'ons' weliswaar weer op de veroordeelde verhaald, maar bij een insolvable veroordeelde (en dat is bepaald geen uitzondering), zal dat in behoorlijk wat gevallen een kansloze missie blijken te zijn. In de memorie van toelichting wordt aangegeven dat door het CJIB in ongeveer driekwart van de gevallen het uitgekeerde bedrag op de veroordeelde kan worden verhaald. Maar op welk totaalbedrag? En wat als we in Nederland wat scheutiger worden met het toekennen van immateriële schadevergoeding? Felix & Schild stelden zeer recent dat strafrechters de maatschappelijke druk voelen om slachtoffers van strafbare feiten enigszins te compenseren voor geleden immateriële schade. Zij lijken iets meer toe te wijzen dan van de civilisten en de Hoge Raad thans mag.³⁴

Een recent tweetal voorbeelden ter verduidelijking van deze problematiek, waarbij ook duidelijk wordt hoeveel aandacht kan c.q. moet uitgaan naar de vordering van de benadeelde partij ten opzichte van de strafzaak tegen de verdachte. Aan een van de slachtoffers van de (mislukte) aanslag op Amsterdam CS werd door de strafrechter de schadevergoedingsmaatregel opgelegd voor een schadebedrag van maar liefst € 2.825.860,67.³⁵ In de zaak met de Utrechtse tramschutter werden aan diverse benadeelde partijen ook hoge schadevergoedingen toegekend, gekoppeld aan artikel 36f Sr.³⁶ In de Amsterdamse zaak ging iets minder dan de helft van het vonnis op aan de bespreking en beslissingen op de vorderingen van de benadeelde partijen. In de Utrechtse zaak was die verhouding nog schever en besloeg het deel over de vorderingen dik de helft van

het vonnis. Ik misgun al deze personen de toegekende schadevergoeding niet. De vraag is wat mij betreft wel of we niet zijn doorgeschooten met het voorschieten van de schade, zeker nu een kwart van de verdachten weinig tot geen verhaal zal bieden. De verdachten in de twee genoemde zaken zitten naar verwachting echt (levens)lang vast. Wat maakt de civiele vordering van de benadeelde partij als gelaedeerde nou zo bijzonder dat we hier collectief de schade voor onze rekening nemen als de laedens de vordering niet voldoet? Ook is de (mogelijke) toepassing van de schadevergoedingsmaatregel en voorschotregeling redelijk willekeurig. Als de dader bij het strafbare feit bijvoorbeeld (welbewust) om het leven komt of lopende het strafproces overlijdt, of om welke redenen dan ook niet vervolgd wordt (voor een relevant strafbaar feit), hebben alle benadeelde partijen bij een insolvable dader strafvorderlijk gezien het nakijken (evt. voor zover hun vordering het bedrag van € 5.000 te boven gaat). Dat geldt ook voor zover de benadeelde partij niet-ontvankelijk wordt verklaard in de vordering omdat de behandeling daarvan een onevenredige belasting voor het strafgeding oplevert.³⁷ Lindenbergh sprak niet voor niets al van een selectieve manier van subsidiëren.³⁸ Bij de introductie ervan in artikel 36f (oud) Sr middels een amendement, had de regering nog haar bedenkingen. De regeling was te solidair.³⁹ Maar zonder verdere discussie is de voorschotregeling in de Wet USB vervolgens behouden en overgeheveld naar artikel 6:4:2 lid 7 Sv.⁴⁰ Herbezinning is geboden, want het gaat niet om een kleinigheid. Daarbij komt dat strafpleiters nou niet bepaald de besten zijn in het betwisten van civiele vorderingen en strafrechters de vordering niet altijd even streng bezien als in civilibus geschiedt. Dit zorgt ervoor dat niet zelden via een strafproces een veel betere uitkomst voor de benadeelde partij tot stand komt dan deze bij de burgerlijke rechter zou krijgen. Per saldo draait de samenleving als geheel daarvoor niet alleen in eerste instantie op, maar in behoorlijk wat zaken ook als laatste instantie.

Wetsvoorstel verruiming verbieden van rechtspersonen

Om de weerbaarheid van onze democratie te versterken worden de mogelijkheden verruimd om rechtspersonen te verbieden.⁴¹ Niettegenstaande de fundamentele grondrechten en vrijheden die wij hier te lande hebben, moeten extreme, antidemocratische bewegingen wel de kop in kunnen worden gedrukt.⁴² Er vinden aanpassingen plaats in het civiele recht en het straf(proces)recht. Let op, dit wetsvoorstel loopt parallel aan het initiatiefvoorstel om de minister de bevoegdheid te geven om organisaties met een cultuur van wetteloosheid, zoals *Outlaw Motorcycle Gangs*, te kunnen verbieden.⁴³ De weg via de civiele rechter is voorgeschreven als het gaat om onder meer politieke partijen, organisaties geschoeid op de leest van geloofs- of levensovertuiging en vakbonden. Deze kan op dit moment een rechtspersoon verboden verklaren en ontbinden als diens werkzaamheid in strijd is met de openbare orde (artikel 2:20 lid 1 BW), en ontbinden als het *doel* van de rechtspersoon dat is (artikel 2:20 lid 2 BW). De wet zal straks aangeven dat daarvan in ieder geval sprake is als het gaat om het doel dat of werkzaamheid die 'leidt of klaarblijkelijk dreigt te leiden tot een bedreiging van de nationale veiligheid of de internationale rechtsorde of tot de ontwrichting van de democratische rechtsstaat of het openbaar gezag.' Het doel

Wat maakt de civiele vordering van de benadeelde partij als gelaedeerde nou zo bijzonder dat we hier collectief de schade voor onze rekening nemen als de laedens de vordering niet voldoet?

dat, of de werkzaamheid die, 'leidt of klaarblijkelijk dreigt te leiden tot aantasting van de menselijke waardigheid, geweld of het aanzetten tot haat of discriminatie', wordt vermoed in strijd met de openbare orde te zijn.⁴⁴ De bewijspositie van het openbaar ministerie, die een verzoek moet indienen, wordt hiermee verlicht.

Om ervoor te zorgen dat hangende hoger beroep en beroep in cassatie de 'betrokken rechtspersoon en degenen die krachtens de wet en de statuten bij zijn organisatie zijn betrokken' niet doorgaan, kan de rechter hen in het belang van de openbare orde bevelen om bepaalde maatregelen te nemen of gedragingen na te laten, uiterlijk totdat over de verbodenverklaring onherroepelijk is beslist. De verbodenverklaring en de daarbij gegeven bevelen zijn uitvoerbaar bij voorraad, zodat het instellen van een rechtsmiddel de werking hiervan niet schorst. Bestuurders van de verboden verklaarde rechtspersoon kunnen drie jaar na de onherroepelijke verbodenverklaring geen bestuurder of commissaris van enige rechtspersoon zijn of worden, tenzij deze naar het oordeel van de rechter in de gegeven omstandigheden geen ernstig verwijt kan worden gemaakt.

In het strafrecht wordt voor nadere, flankerende wetgeving gezorgd om effectief te kunnen doorkpakken. Echt nieuw wordt de strafbaarstelling van het opzettelijk handelen in strijd met een bevel van de civiele rechter (artikel 184a lid 2 Sr), dus ongeacht of diens uitspraak al onherroepelijk is. Dit wordt een feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. Strafrechtelijk kan dan eerder worden ingegrepen. Want het is nu wel al strafbaar om deel te nemen aan de voortzetting van een verboden verklaarde organisatie (artikel 140 lid 2 Sr), maar dan moet die beslissing wel onherroepelijk zijn. Ingerepen wegens het handelen in strijd met een bevel van de civiele rechter kunnen enkel gericht zijn tegen de rechtspersoon zelf en de formeel betrokkenen. Derden worden door een bevel en het strafrechtelijke verbod dus niet geraakt en zouden in de tus-

sentijd wél ongestraft de activiteiten van de rechtspersoon a quo kunnen voortzetten. Een andere wijziging is dat straks eenvoudigweg de voortzetting aan de werkzaamheid strafbaar wordt, in plaats van de omslachtige deelneming aan de voortzetting. Dit wordt ook een voorlopige hechtenis-feit. Voorts wordt de strafdreiging verhoogd van één naar twee jaren gevangenisstraf (de geldboete gaat van de derde naar de vierde categorie). Dit zou volgens de regering de preventieve en de repressieve werking van de strafbepaling vergroten. Ik schat zo in dat een beetje extremist zich hierdoor niet zal laten tegenhouden, zeker niet als ergens een oneindig hogere beloning op diegene wacht. Een aardse kostenbatenanalyse kan daar vast niet tegenop.

Consultatiewetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod

Het taakstrafverbod van artikel 22b Sr is sommigen een doorn in het oog omdat het een inbreuk vormt op de grote rechterlijke straftoemingsvrijheid die ons systeem kent. Het verbod wordt soms simpelweg niet nageleefd of zo nodig omzeild, bijvoorbeeld door een ander strafbaar feit ten laste te leggen. Wat ook voorkomt is het opleggen van 'slechts' één dag onvoorwaardelijke gevangenisstraf in combinatie met een taakstraf. Dat heeft de Hoge Raad in 2018 geaccordeerd.⁴⁵ Inmiddels is naar aanleiding van een motie per 18 oktober 2019 niettemin een aanvulling van het taakstrafverbod ingeval van (zware) mishandeling begaan tegen een persoon met een publieke taak in het kader van de handhaving van de orde of veiligheid, ter consultatie gebracht.⁴⁶ Bij elke vorm van fysiek geweld tegen personen met een publieke taak is een taakstraf volgens de concept-wetgever namelijk geen passende straf, ook als het misdrijf geen ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit van dit slachtoffer ten gevolge heeft gehad. Of ook openlijke geweldpleging ex artikel 141 lid 1 Sr onder het bereik van deze uitbreiding moet worden gebracht, wordt thans nog onderzocht.⁴⁷ Op het huidige

32. Zie art. 6:4:2 lid 7 Sv. In de overige bepalingen wordt ten onrechte naar het zesde lid van art. 6:4:2 Sv verwezen. In de Invoeringswet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen is op de valreep het huidige zesde lid toegevoegd, onder vernummering van het toenmalige zesde lid naar het zevende.

33. Art. 4:14 lid 2 Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen.

34. I. Felix & A. Schild, 'De vergoeding van immateriële schade in het strafproces', *NJB* 2020/762, afl. 12. Zie ook A. Verheij, 'EBI-arrest: een nieuwe koers. Hoge Raad zet in EBI-arrest nieuwe koers in met betrekking tot vergoeding van immateriële schade buiten fysiek en geestelijk letsel – maar waarom?', *NJB* 2020/763, afl. 12.

35. Rb. Amsterdam 14 oktober 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7566.

36. Rb. Midden-Nederland 20 maart 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:1046.

37. Let hier op: door de Innovatiewet komt er binnenkort een regeling voor het afsplit-

sen van de vordering. Zie art. 563 e.v. in de consultatie van de Innovatiewet Strafvordering, te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/innovatiewet.

38. S. Lindenbergh, 'De letselschadevordering in het strafproces. Dat moet beter kunnen', *NJB* 2014/1959, afl. 38.

39. Zie *Kamerstukken II* 2005/06, 30143, 8, p. 17; *Kamerstukken II* 2007/08, 30143, 15; *Kamerstukken II* 2007/08, 30143, 28, p. 16. Zie eerder *Kamerstukken II* 2003/04, 27213, 8, p. 8.

40. Zie handzaam de relevante parlementaire historie in P.A.M. Mevis, J.S. Nan, J.H.J. Verbaan, P.C. Verloop & C.L. van der Vis, *Parlementaire Geschiedenis Modernisering Wetboek van Strafvordering – Boek 8 – tenuitvoerlegging*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2018, artikelsgewijs bij art. 6:4:2.

41. *Kamerstukken II* 2019/20, 35366, 1-3.

42. Zie over dit onderwerp P.A.M. Mevis, 'Strafrecht en het verbieden van rechtspersonen; misdrijven tegen de democratische

rechtsorde', *DD* 2019/40, afl. 7 en de bijdragen in: *Publikaties van de Staatsrechtkring 2018 - Democratie: Nieuwe ontwikkelingen*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2019; P.B.C.D.F. van Sasse van IJsselt & A.E. Schilder, 'Naar een bestuurlijk organisatieverbod?', p. 165-188; P.E. de Morree, 'Weerbare democratie en het partijverbod in Nederland', p. 189-214; P.A.M. Mevis, 'Van revolutionaire woelingen en motorbendes; organisatieverboden als risico voor de democratie en de betekenis en rol van het materiële strafrecht', p. 215-257.

43. *Kamerstukken II* 2018/19, 35079.

44. *Kamerstukken II* 2019/20, 35366, 2, p. 1-2.

45. HR 20 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:202, *NJ* 2018/219, m.nt. T. Kooijmans. Zie voor een (WODC)onderzoek naar de werking van het taakstrafverbod, J. de Ridder, B.J.M. Emans, R.A. Hoving & E. Krol, *Evaluatie Wet Beperking Opleggen Taakstraffen*, Groningen: Pro Facto 2018.

46. Zie www.internetconsultatie.nl/taakstraf

verbod. De consultatie sloot voor deze wet op 17 december 2019. Relevant is art. 1: 'In artikel 22b, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht wordt onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel b door een puntkomma, een onderdeel toegevoegd, luidende: c. een van de misdrijven omschreven in de artikelen 300 tot en met 303, indien het misdrijf wordt gepleegd tegen een persoon in de uitoefening van een publieke taak in het kader van de handhaving van de orde of veiligheid.' Zie (kritisch) over het conceptwetsvoorstel R. Hoving, 'Het wetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod. Een olifant in de porseleinkast van de straftoemering', *NJB* 2020/289, afl. 5.

47. Dat onderzoek wordt door wetenschappers van de Sectie Strafrecht van de Erasmus School of Law uitgevoerd. Uw chroniqueur is een van die onderzoekers, reden waarom ik mij hier op de vlakte houd over de wenselijkheid van dit conceptwetsvoorstel.

De Raad voor de rechtspraak raadt het voorstel met klem af, waarbij hij teruggrijpt op de eerdere kritiek tegen het taakstrafverbod zelf

conceptwetsvoorstel kwam al de nodige kritiek. De (onderbouw van de) noodzaak voor de aanvulling zou ontbreken. De Raad voor de rechtspraak raadt het voorstel met klem af, waarbij hij teruggrijpt op de eerdere kritiek tegen het taakstrafverbod zelf.⁴⁸ De Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak noemt het taakstrafverbod nog steeds 'een hinderpaal' om in bepaalde gevallen tot een adequate straf te kunnen komen. Door bijzondere omstandigheden kan ook bij (licht) geweld tegen ambtenaren met een publieke taak, onvoorwaardelijke vrijheidsbeneming niet aangewezen zijn.⁴⁹ Ook Hoving wijst daarop en geeft aan dat de praktijk met het verbod worstelt.⁵⁰ Aan de andere kant zijn er ook groepen die de aanvulling ondersteunen, zoals de Nederlandse Veiligheidsbranche.⁵¹ Voorts wordt ervoor gelobbyd beveiligers, verkeersregelaars, jeugdbeschermers en gerechtsdeurwaarders onder het initiatief te laten vallen.⁵²

Staatsblad en inwerking getreden wetten

Wet USB

De meest ingrijpende verandering voor de komende tijd is zonder twijfel de (grotendeelse) inwerkingtreding van de Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen per 1 januari van dit jaar.⁵³ Dit ging gepaard met een Invoeringswet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen (met enig overgangsrecht en bijvoorbeeld nog een wijziging van artikel 37a Sr ten opzichte van de Wet USB), een Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen en een Invoeringsbesluit herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen.⁵⁴ Vanaf nu is niet langer het openbaar ministerie belast met de executie van strafrechtelijke beslissingen, maar het Ministerie van Justitie & Veiligheid. Zie daarvoor het nieuwe 'Boek 6 Tenuitvoerlegging'. Het voert te ver al die wijzigingen te bespreken. De tenuitvoerleggingspraktijk is door deze clustering danig op de schop genomen. Wie zich met de executie van straffen en maatregelen bezighoudt is gewaarschuwd niet in het gedrukte wetboek te kijken. De opbouw van Boek 6 Sv is als volgt: algemene bepalingen (hoofdstuk 1), vrijheidsbenemende straffen en maatregelen (hoofdstuk 2), vrijheidsbeperkende straffen, maatregelen en voorwaarden (hoofdstuk 3), geldelijke straffen en maatregelen (hoofdstuk 4), bijkomende straffen (hoofdstuk 5), rechterlijke beslissingen inzake de tenuitvoerlegging (hoofdstuk 6) en gratie (hoofdstuk 7). Voor de praktijk is nog van belang dat de kennisgeving van gerechtelijke mededelingen nu geregeld is in artikel 36a e.v. Sv en de schadevergoedingsregels naar artikel 529 e.v. Sv zijn verhuisd. Op het gebied van de vordering tenuitvoerlegging moest de Hoge Raad al in het belang der

wet een weeffout in het nieuwe systeem wegwerken. Zie nader bij de rechtspraak.

Signaleringen

In deze kroniekperiode zijn diverse andere wetsvoorstellen ter consultatie aangeboden of in werking getreden. In het kader van witwassen zorgt de verwerking van de vierde anti-witwasrichtlijn voor diverse veranderingen. De richtlijn wordt bij ons verwerkt via de Implementatiewet wijziging vierde anti-witwasrichtlijn.⁵⁵ Het betreft de regulering 'van technologische diensten die steeds vaker als alternatieve financiële systemen worden gebruikt'. Voorts poogt men de toenemende verwevenheid van georganiseerde misdaad en terrorisme te bestrijden. Ook moet de samenwerking tussen verschillende bevoegde autoriteiten, zowel tussen als binnen lidstaten worden verbeterd. Dit wetsvoorstel ligt inmiddels bij de Eerste Kamer. Zie ook de op 24 oktober 2019 gesloten consultatie inhoudende een implementatiebesluit betreffende EU-richtlijn 2018/843 die strekt tot wijziging van de vierde anti-witwasrichtlijn.⁵⁶ Onder meer omwisselaars van virtuele valuta en bewaarportemonnees ('wallets') worden als aanbieders aan de Wwft onderworpen. Daarnaast is op 24 januari 2020 een consultatie gesloten inzake het plan van aanpak met betrekking tot witwassen waarmee onder andere wordt voorgesteld om contante betalingen vanaf een bedrag van € 3000 te verbieden.⁵⁷ Probeer dan nog maar eens met fikse korting een tweedehandsauto te kopen.

Op 2 december 2019 is een consultatie gesloten aangaande een uitvoeringsbesluit om de algemene maatregelen van bestuur in het kader van vrijheidsbenemende straffen en maatregelen te wijzigen. Het gaat hierbij om de Penitentiaire maatregel die van toepassing is op volwassenen in detentie, het Reglement verpleging ter beschikking gestelden dat geldt voor personen die de tbs-maatregel opgelegd hebben gekregen en het Reglement justitiële jeugdinrichtingen dat van toepassing is op jeugdigen die verblijven in een justitiële jeugdinrichting. Deze algemene maatregelen van bestuur zijn gekoppeld aan drie Beginselenwetten, te weten de Penitentiaire beginselenwet, de Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden en de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen. De voorgestelde wijzigingen zien bijvoorbeeld op de commissie van toezicht en de geestelijke verzorging binnen de inrichtingen.⁵⁸

In het kader van rijden onder invloed is op 3 januari 2020 een consultatie gesloten. Op 7 maart 2018 is door het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat reeds aangekondigd dat in de toekomst strenger zal worden opgetreden tegen bestuurders die onder invloed rijden omdat het tot gevaarlijke situaties leidt in het verkeer en veel verkeersdoden veroorzaakt.⁵⁹ De consultatie ziet op de invoering van verschillende maatregelen, te weten de dadelijke uitvoerbaarverklaring van een ontzegging van de rijbevoegdheid, de oplegging van een rechterlijk rijverbod door de strafrechter en de vergaande consequentie van het definitief verliezen van de geldigheid van het rijbewijs nadat de rij-ontzegging dan wel het rechterlijk rijverbod twee jaar of langer heeft geduurd.⁶⁰ Deze consultatie dient in samenhang te worden gezien met de op 1 januari 2020 in werking getreden wet waarin de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor ernstige verkeersdelicten is versterkt. Er is

onder meer een nieuw artikel 5a WVV 1994 in werking getreden dat ziet op de strafbaarstelling van zeer gevaarlijk rijgedrag. In dit artikel zijn diverse gedragingen opgesomd, waaronder het rijden door een rood stoplicht. In de opgesomde gevallen is in elk geval sprake van roekeloosheid in de zin van artikel 175 lid 2 WVV.⁶¹

Daarnaast is op 22 januari 2020 een consultatie gesloten over de Wet forensische zorg. Deze Reparatielwet dient te zorgen voor verduidelijking en verbetering van voornoemde wet die in werking is getreden op 1 januari 2019.⁶² Het gaat om omissies en onvolkomenheden, mede in verband met de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg en de Wet zorg en dwang.

Op het gebied van het voorkomen van terrorisme is op 3 februari 2020 een wetsvoorstel ingediend.⁶³ Dit wetsvoorstel ziet op het in overeenstemming brengen van onze (strafrechtelijke) wetgeving met het Aanvullend Protocol bij het Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van terrorisme (*Trb.* 2016, 180). Dit Protocol richt zich met name op uitreizigers die naar het buitenland gaan in het kader van terroristische activiteiten. Denk hierbij aan Syriëgangers. Bepalingen in het Protocol strekken onder andere tot maatregelen op het gebied van rechtsmacht en uitlevering.

Tot slot is op 11 februari 2020 een wetsvoorstel ingediend dat strekt tot goedkeuring van het Protocol van Montreal (*Trb.* 2019, 140 en *Trb.* 2020, 3).⁶⁴ Dit Protocol wijzigt het Verdrag van Tokio dat op 14 september 1963 tot stand is gekomen met het oog op de orde en veiligheid

aan boord van vliegtuigen. Het Protocol ziet kortgezegd op zogenaamde *unruly passengers* die zich aan boord van een vliegtuig misdragen. Dit kan gaan om strafbare gedragingen en tevens om minder ernstige gedragingen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan dronken passagiers. Het aantal *unruly passengers* is in de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen. Bepalingen in het Protocol gaan bijvoorbeeld over de rechtsmacht die wordt uitgebreid ten aanzien van deze groep passagiers en over de aanwezigheid van veiligheidsfunctionarissen, ook wel *In-Flight Security Officers* genoemd, aan boord van vliegtuigen.

3. Rechtspraak

Europese aangelegenheden inzake (nationale) rechtsmiddelen

Een bijzondere situatie doet zich voor als een verdachte pas in hoger beroep voor het eerst wordt veroordeeld. De verdachte kan dan 'enkel' nog beroep in cassatie instellen. Anders dan in geval van een appel tegen een veroordeling in eerste aanleg, vindt een volledige herbeoordeling van de veroordeling in dat geval niet plaats. Aan de Hoge Raad ligt dan de beslissing van het hof voor, niets meer en niets minder. Komt Nederland hiermee in de knel met artikel 14 lid 5 IVBPR? Die bepaling bevat immers het (mensen)recht op een nieuwe beoordeling door een hoger rechtscollege in geval van een veroordeling. De Hoge Raad heeft zich er recent over moeten uitlaten. Hij oordeelt dat artikel 14 lid 5 IVBPR aan ons systeem niet in de weg staat, onder verwijzing naar General Comment No. 32 van het VN-mensen-

48. Brief van de Raad voor de rechtspraak d.d. 4 december 2019, te raadplegen via: www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/2019-47-advies-wetsvoorstel-uitbreiding-taakstrafverbod.pdf.

49. Brief van de NVvR d.d. 16 december 2019, te raadplegen via: nvvr.org/uploads/documenten/adviezen/680-Definitief-advies-taakstraffen.pdf. Zie ook de brief van de NOVA d.d. 3 december 2019, te raadplegen via: www.advocatenorde.nl/juridische-databank/details/wetgevingsadviezen/237257 en de brief van de Reclasering d.d. 17 december 2019, te raadplegen via: www.reclassering.nl/media/1652/19-068-102022-mjenv-advies-consultatie-wet-uitbreiding-taakstrafverbod-191217.pdf.

50. R. Hoving, 'Het wetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod. Een olifant in de porseleinkast van straffoemeting', *NJB* 2020/289, afl. 5. Zie ook M.D. Reijneveld & P.M. Sijtsma, 'Het wetsvoorstel uitbreiding taakstrafverbod: effectief of symbolisch?', *AA* 2020, afl. 3, p. 27.

51. Zie 'Reactie van de Nederlandse Veiligheidsbranche op de internetconsultatie uitbreiding taakstrafverbod', d.d. 16 december 2019, te raadplegen via: www.veiligheidsbranche.nl/media/publicaties_nwe_site/reactie_nederlandse_veiligheidsbranche_op_internetconsultatie_uitbreiding_takstrafverbod_december_2019.pdf.

52. Zie de brieven c.q. pamfletten van Vereniging Beveiligingsorganisaties Nederland d.d. 16 december 2019, te raadplegen via: www.vbe.biz/wp-content/uploads/Internetconsultatie-Wet-uitbreiding-taakstrafverbod.pdf; Koninklijke Beroepsorganisatie Gerechtsdeurwaarders d.d. 17 december 2019, te raadplegen via: www.nieuwsvandeweek.info/jaar/2019/week/51 en De Gecertificeerde Instellingen (organisaties voor jeugdbescherming) 'Handen af van onze jeugdbeschermers!' d.d. oktober 2019, te raadplegen via: www.samen-veilig.nl/handen-af-van-onze-jeugdbeschermers/.

53. Wet van 22 februari 2017, houdende wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met een herziening van de wettelijke regeling van de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen (Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), *Stb.* 2017, 82 en Besluit van 18 december 2019, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Invoeringswet herzie-

ning tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen, de Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen, het Invoeringsbesluit herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen en het Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen, *Stb.* 2019, 507.

54. Respectievelijk Wet van 18 december 2019 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten in verband met de invoering van de Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen (Invoeringswet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), *Stb.* 2019, 504; Besluit van 18 december 2019, houdende regels over de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen (Besluit tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), *Stb.* 2019, 505 en Besluit van 18 december 2019 tot wijziging van diverse besluiten in verband met de herziening van de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen (Invoeringsbesluit herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen), *Stb.* 2019, 506 (in verbinding met *Stb.* 2019, 507).

55. *Kamerstukken II* 2018/19, 35245, 1-3.

56. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/besluitwijzigingamd4.

57. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/wetplanvanaanpakwitwassen.

58. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/uitvoeringsbesluitwijzigingbeginselenwetten.

59. *Kamerstukken II* 2017/18, 29398, 588, p. 1.

60. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/rijdenonderinvloed.

61. Wet van 6 november 2019 tot wijziging van de Wegenverkeerswet 1994 en het Wetboek van Strafrecht in verband met strafbaarstelling van zeer gevaarlijk rijgedrag en verhoging van de strafmaxima van enkele ernstige verkeersdelicten met het oog op versterking van de verkeershandhaving (aanscherping strafrechtelijke aansprakelijkheid ernstige verkeersdelicten), *Stb.* 2019, 413. Zie hierover H.M. van Maurik, 'Roekeloos rijgedrag – een nieuwe strafbaarstelling in het verkeersstrafrecht', *AA* 2020, afl. 2, p. 193-198.

62. Te raadplegen via: www.internetconsultatie.nl/reparatielwet.

63. *Kamerstukken II* 2019/20, 35382, 1-3.

64. *Kamerstukken II* 2019/20, 35391 (R2144), 1-3.

rechtencomité en de uitspraak *VS/Litouwen*.⁶⁵ Het Geneefse Comité verlangt namelijk geen volledige herbeoordeling van de zaak, maar een 'review' van de juridische aspecten en de feitelijke dimensies van de zaak.⁶⁶ Onze beoordeling in cassatie met een toetsing van een eventuele schending van het recht of verzuim van vormen, voldoet aan die eisen volgens de Hoge Raad. De wettelijke bewijsregels en de bewijsvoering komen hierbij in voldoende mate nog aan bod wat hem betreft. Ik ben dat met de Hoge Raad eens. Hij kijkt niet alleen naar 'points of law' (al doet-ie dat natuur-

Komt Nederland hiermee in de knel met artikel 14 lid 5 IVBPR? Die bepaling bevat immers het (mensen) recht op een nieuwe beoordeling door een hoger rechtscollege in geval van een veroordeling

lijk het liefste). Ook over de 'toereikendheid' van het bewijs van de bewezenverklaring, in het bredere licht van ons bewijsstelsel, kan de Hoge Raad zich uitlaten. Rechtsoordelen toetst hij 'vol' en feitelijke oordelen van het veroordelende hof kunnen in ieder geval op (on)begrijpelijkheid worden gecontroleerd, mede tegen de achtergrond van het geen de verdachte heeft aangevoerd. Als het hof de (on)betrouwbaarheid van bewijsmateriaal anders waardeert dan de vrijsprekende rechtbank, moet het hof zijn keuze voor dat bewijsmiddel nader motiveren.⁶⁷ Sprake is aldus van een 'due consideration of the nature of the case', zoals wordt verlangd.

De Hoge Raad heeft medio november 2019 in dit kader tevens geoordeeld dat die hogere beoordeling in cassatie ook gewoon met een verkorte motivering mag worden afgehandeld op de voet van artikel 80a of 81 RO. Het gaat dan nog steeds om een inhoudelijke beoordeling van de eerst in hoger beroep tot stand gekomen veroordeling. Ook in het licht van artikel 6 EVRM doet zich wat dat betreft geen probleem voor, zegt de Hoge Raad, onder verwijzing naar de zaak *Baydar/Nederland*.⁶⁸ Rechterlijke beslissingen moeten in de regel afdoende gemotiveerd worden, maar het EHRM staat volgens vaste jurisprudentie inderdaad ook wel een verkorte afdoening met slechts een verwijzing naar wettelijke bepalingen toe. Het grijpt alleen in als die afdoening arbitrair of anderzijds onredelijk is. Verder kan het EHRM het werk van de nationale rechter in dat verband ook niet toetsen.⁶⁹ Eind november 2019 bevestigde het EHRM dat in de zaak *Khalid El Khaloufi/Nederland*.⁷⁰ In die zaak kreeg de Hoge Raad voorten aanzien van zijn benadering inzake artikel 80a RO, nog eens een zetje in de rug van het EHRM. Het mensenrechtenhof vond het geen probleem dat een verdachte niet kan reageren op het standpunt van de procureur-generaal, als deze bij de verkorte afdoening van artikel

80a RO alleen 'gehoord' wordt door de Hoge Raad. Het EHRM haakt aan bij de uitspraak van de Hoge Raad dat ons wettelijke systeem het toelaat dat de procureur-generaal, ondanks de verplichting die voortvloeit uit artikel 111 lid 2 sub b RO jo. artikel 439 lid 1 Sv, mag afzien van het nemen van een conclusie als een schriftuur wordt ingediend die de drempel van artikel 80a RO niet haalt. Ik denk daar nog steeds anders over en acht deze gang van zaken niet zonder meer onproblematisch.⁷¹

In de zaak *Baydar/Nederland* accordeerde het EHRM in 2018 al een verkorte afdoening door de Hoge Raad toen verzocht werd om een prejudiciële vraag te stellen aan het EU-Hof in Luxemburg. In de standaardmotivering ligt dan besloten dat een verwijzing naar het Luxemburgse hof geen verschil in uitkomst in de voorliggende zaak zal hebben. Dit is een uitzondering op de eis die het EHRM doorgaans stelt aan de nationale rechter om uit te leggen waarom het stellen van dergelijke vragen in casu achterwege kan blijven.⁷² Van verwijzing kan worden afgezien als de vraag niet van belang is voor de afloop van de concrete zaak waarin om een verwijzing wordt verzocht, als het EU-recht duidelijk is (*acte clair*) of als het recht al door het hof is verduidelijkt (*acte éclairé*). HR 19 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1795, is een voorbeeld van de eerste categorie. In cassatie werd op dit punt louter opgekomen tegen de weigering van het Hof Arnhem-Leeuwarden om prejudiciële vragen te stellen over de inhoud van de verhoorbijstand. Volgens de Hoge Raad kan echter niet met succes worden opgekomen tegen (het achterwege blijven van) een dergelijke beslissing. Het verzoek valt ook niet onder het bereik van artikel 328 Sv. Van de Hoge Raad moet geklaagd worden over het niet of onjuist toepassen van het EU-recht, waarbij aan hem gevraagd kan worden om prejudiciële vragen te stellen. Nu een klacht op dit punt was uitgebleven, was een gang naar Luxemburg dus niet nodig. Niettemin gaf de Hoge Raad inhoudelijk wel antwoord op de onderliggende kwestie inzake de rol van de raadsman bij het politieverhoor. Zie direct hieronder.

Salduz 2.0; recht op rechtsbijstand in het voorbereidend onderzoek

De raadsman is voorafgaand aan en tijdens het politieverhoor niet meer weg te denken uit het strafproces. Wat precies het daadwerkelijk of actief deelnemen van de raadsman aan het politieverhoor inhoudt, is nog steeds geen uitgemaakte zaak. Volgens de Hoge Raad is er, anders dan werd betoogd, voor de raadsman geen recht 'om voorafgaand aan en/of tijdens het politieverhoor zonder enige beperking kennis te nemen van alle (proces)stukken of toegang te verkrijgen tot inbeslaggenomen voorwerpen'.⁷³ En wat nu de rechtsgevolgen in geval van een schending van het recht op consultatie- of verhoorbijstand steeds dienen te zijn is dat evenmin. Duidelijk is dat de Hoge Raad hierin het EHRM volgt en dat het Straatsburgse hof de eerlijkheid van een strafzaak meer en meer 'holistisch' aanvliegt. Het EHRM zoomt niet zozeer in op een bepaald aspect van het recht op een eerlijk proces (die aspecten zijn geen doel op zich), maar beoordeelt de 'overall fairness' van de strafzaak. Het beziet of 'the proceedings as a whole' uiteindelijk eerlijk zijn verlopen, ondanks een eventuele schending van een

Duidelijk is dat de Hoge Raad hierin het EHRM volgt en dat het Straatsburgse hof de eerlijkheid van een strafzaak meer en meer ‘holistisch’ aanvliegt

deelrecht dat voortvloeit uit artikel 6 EVRM. Daar waar één of meer deelrechten in het voorbereidend onderzoek zijn geschonden, heeft het EHRM inmiddels een niet-uitputtende lijst van niet minder dan tien (!) factoren opgesteld om te bezien of daarmee ook sprake is van een oneerlijk proces en dus een schending van artikel 6 EVRM. Die factoren gelden dus ook voor een schending van het consultatierecht en/of het recht op verhoorbijstand. In *Salduz* was de lijn nog behoorlijk strikt: ‘The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction.’⁷⁴ In de al in een eerdere kroniek besproken zaak *Beuze/België*, in navolging van het nog belangrijker arrest *Ibrahim e.a./het Verenigd Koninkrijk*, heeft de Grote Kamer de holistische lijn recent nog eens op een rij gezet.⁷⁵ Zeker het zonder goede reden beperken van deze aan de verdachte toekomende rechten zal doorgaans nog steeds een oneerlijk proces opleveren. Dat is in het bijzonder zo indien het aldus verkregen bewijs, zoals diens verklaring of het uitblijven van een verklaring, (in belangrijke mate) tegen hem gebruikt wordt.⁷⁶ *Van der Kolk/Nederland* bevestigt dat.⁷⁷ Maar bewijsuitsluiting van die verklaring is volgens het EHRM lang niet altijd noodzakelijk meer. De verdachte is er na *Salduz* dus ogenschijnlijk op achteruit gegaan.⁷⁸

In Nederland heeft de Hoge Raad naar aanleiding van deze ontwikkeling zijn rechtspraak over de rechtsgevolgen van een schending van het consultatierecht of het recht op verhoorbijstand inmiddels op 17 december 2019 aangepast.⁷⁹ Hij moest eerst nog wel toegeven dat verdachten in het kader van verhoorbijstand het recht hebben *en hadden* om hun raadsman fysiek aanwezig te hebben, maar niet langer is bewijsuitsluiting bij een schending van de *Salduz*-rechten steeds noodzakelijk ter verzekering van het recht van de verdachte op een eerlijk proces in de zin van artikel 6 EVRM. Dat automatische is verleden tijd. De rechter kan aan de hand van onder meer de factoren van het EHRM bepalen of door het gebruik van de verklaringen het proces ondanks het gebruik van dat bewijs nog wel eerlijk is. In de voorliggende zaak bleef, ondanks het uitblijven van verhoorbijstand, de veroordeling in stand. Dat het hof gebruik had gemaakt van door de verdachte afgelegde verklaringen was niet oneerlijk volgens de Hoge Raad, die daarbij verwees naar de afweging door advocaat-generaal Hofstee van de omstandigheden van het geval en het feit dat de verdachte na consultatie van zijn raadsman, niet om verhoorbijstand heeft gevraagd.⁸⁰ Dit laatste punt vind ik niet zo sterk, omdat het FIOD-verhoor plaatsvond in 2007. Bij veel advocaten en verdachten zal het niet opgekomen zijn dat verhoorbijstand tot de mogelijkheden zou kunnen behoren (ook al was dat bij de FIOD ook weer niet ongebruikelijk). Toch valt de uitkomst in deze zaak op zich wel te begrijpen. Voor mij is van alle omstandigheden doorslaggevend dat de verdachte zijn in afwezigheid van een raadsman afgelegde verklaringen, die voor de bewezenverklaring niet beslissend waren, niet had ingetrokken, maar zelfs schriftelijk had aangevuld in overleg met zijn raadsman. Wil de verdediging een gewraakte verklaring van tafel krijgen in geval van een procedure op tegenspraak, dan zal toch minst genomen de inhoud daarvan in het vervolg weersproken moeten worden. Maar ik merk op dat voor het EHRM een latere bevestiging van zijn verklaring door de verdachte niet zonder meer veel gewicht in de schaal hoeft te leg-

65. HR 18 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:285, *NJB* 2020/588; *SR-Updates.nl* 2020-0055, m.nt. J.H.J. Verbaan en eerder al HR 12 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1732, *NJB* 2019/2562. Zie ook nog HR 14 januari 2020, ECLI:NL:HR:2020:16, *NJB* 2020/300.
66. Zie over art. 14 lid 5 IVBPR verder het proefschrift van D. Djukic, *The right to a fair appeal in international criminal law* (diss. Tilburg), Tilburg: Department European and International Public Law 2017, par. 2.3.
67. HR 16 oktober 2018, ECLI:NL:HR:2018:1943, *NJ* 2019/239, m.nt. T. Kooijmans. HR 14 januari 2020, ECLI:NL:HR:2020:5, *NJB* 2020/99.
68. HR 12 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1732, *NJB* 2019/2562.
69. EHRM 24 april 2018, ECLI:CE:ECHR:2018:0424JUD005538514,

NJB 2018/1194 (*Baydar/Nederland*), onder verwijzing naar EHRM 13 oktober 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:1013JUD004793807, par. 31 (*Talmane/Letland*), in welke zaak weer wordt verwezen naar EHRM 26 oktober 2010, ECLI:CE:ECHR:2010:1026JUD004604007, par. 61 (*Marina/Letland*).
70. EHRM 26 november 2019, ECLI:CE:ECHR:2019:1126DEC003716417, *NJB* 2020/494 (*Khalid El Khaloufi/Nederland*).
71. Zie HR 3 februari 2015, ECLI:NL:HR:2015:96, *NJ* 2015/140, m.nt. P.H.P.H.M.C. van Kempen en J.S. Nan, ‘De procureur-generaal bij de Hoge Raad en artikel 80a RO in strafzaken’, *NJB* 2015/148, afl. 3.
72. Zie hierover de noot van Krommendijk, EHRM 13 februari 2020,

ECLI:CE:ECHR:2020:0213JUD002513716, *EHRM-Updates* 2020-0090, m.nt. J.M. Krommendijk (*Sanofi Pasteur/Frankrijk*).
73. HR 19 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1795, *NJB* 2019/263. Zie over rechtsbijstand verder J.H.J. Verbaan & L.E. Hollander, ‘De rechtspositie van de raadsman tijdens het politieverhoor’, *NTS* 2020/4, afl. 1, p. 20-26.
74. EHRM 27 november 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, *NJ* 2009/214, par. 55 (*Salduz/Turkije*).
75. EHRM 9 november 2018, ECLI:CE:ECHR:2018:1109JUD007140910, *NJ* 2019/15, m.nt. W.H. Vellinga (*Beuze/België*).
76. Zie bijv. EHRM 15 oktober 2019, ECLI:CE:ECHR:2019:1015JUD000139907 (*Mehmet Ali Eser/Turkije*), in welke zaak dit juist niet het geval was. De verdachte bleef

consequent ontkennen. Van een schending van art. 6 EVRM was uiteindelijk geen sprake volgens het EHRM.
77. EHRM 28 mei 2019, ECLI:CE:ECHR:2019:0528JUD002319215 (*Van de Kolk/Nederland*). Zie tevens Th.O.M. Dieben & S.F.W. van ‘t Hullenaar, ‘De zaak van Van de Kolk tegen Nederland’, *TPWS* 2019/63.
78. E. Celiksoy, ‘Ibrahim and Others v. UK: Watering down the Salduz principles?’, *New Journal of Criminal Law* 2018-9(2), p. 229-246.
79. HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1985, *NJB* 2020/30.
80. Concl. A-G E.J. Hofstee, ECLI:NL:PHR:2019:1018, punt 25, bij HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1985, *NJB* 2020/30.

gen, getuige de zeer recente zaak *Mehmet Zeki Çelebi/Turkije*.⁸¹

De uitkomst van de beoordeling hangt dus maar weer eens heel sterk af van de omstandigheden van het geval. Het EHRM en de Hoge Raad hebben het er voor de praktijk niet gemakkelijker op gemaakt. Waar bewijsuitsluiting van de verklaring van de verdachte bij een schending van diens consultatierecht of recht op verhoorbijstand eigenlijk een zekerheidje was, is dat nu niet meer het geval.⁸² Aan de hand van ten minste tien factoren valt door het openbaar ministerie of de rechter te betogen of te beslissen dat de verklaring wél bruikbaar is voor het bewijs omdat, alles overziende, van een oneerlijk proces niettemin geen sprake is. De verdediging zal hierop bedacht moeten zijn en kan niet volstaan met het enkel signaleren van het gebrek. Dat geldt dus voor alle schendingen in het vooronderzoek van de diverse aspecten van artikel 6 EVRM. De uitkomst van de discussie over de gevolgen van 'procedural defects' is nu veel minder voorspelbaar geworden. De Hoge Raad en zeker het EHRM beslechten de kwestie vervolgens pas aan het einde van de rit definitief. Waren we daarom niet beter af met de strakkere regel? De duidelijkheid die deze bood voor in beginsel alle zaken viel mijns inziens te prefereren boven het streven naar een afgemeten beslissing in elke (bijzondere) zaak. Het ligt er nu echt maar net aan welk gewicht rechtbank, hof, Hoge Raad of EHRM aan bepaalde omstandigheden hecht.

Mr. Big-methode

In twee verschillende moordzaken werd onlangs de zogeheten Mr. Big-methode gebruikt om verdachten aan undercoveragenten te laten bekennen.⁸³ Deze van oorsprong Canadese opsporingsmethode houdt een ingewikkelde constructie in waarbij de verdachte flinke geldsommen zou kunnen gaan verdienen door te werken voor een criminele organisatie (in werkelijkheid gaat het om agenten die een toneelstuk opvoeren). Voor het vertrouwen over en weer moet de verdachte uiteindelijk aan de eindbaas openheid van zaken geven alvorens hij voor de organisatie kan gaan werken. In beide zaken werd zo een bekende verklaring verkregen, die in de strafzaak steeds werd gebruikt. Belangrijk punt bij deze methode is of de verklaringsvrijheid van de verdachte niet te veel onder druk komt te staan. In de zaak *Allan/het Verenigd Koninkrijk* heeft het EHRM al geoordeeld dat het gebruik van 'subterfuge', een list dus, niet is toegestaan om een verdachte te bewegen toch te verklaren.⁸⁴ De Hoge Raad vernietigt beide veroordelingen. Hij keurt de methode niet af, maar meent wel dat beide hoven meer aandacht hadden moeten besteden aan de vraag of de verklaringen van de verdachten wel in vrijheid waren afgelegd. Er was zoveel druk op hen gelegd door de informanten dat de

verdachten feitelijk in een verhoorsituatie kwamen te verkeren. In de ene zaak was het volgens de Hoge Raad ook de vraag of de verslaglegging van de hele operatie op orde was om de gang van zaken rondom de verkrijging van de bekende verklaring te controleren. In de andere zaak was het hof niet ingegaan op de aangevoerde omstandigheden dat de verdachte financieel afhankelijk was van de verrichte en toegezegde betalingen en de verdachte dacht met geharde, gewelddadige criminelen te maken te hebben. Advocaat-generaal Bleichrodt concludeerde in zijn zaak tot vernietiging. Advocaat-generaal Machielse zag zeker wel dat aan deze methode haken en ogen zitten, maar billijkte de beslissing van het hof in zijn zaak dat van een afgedwongen verklaring geen sprake was.⁸⁵ Tijdens de nieuwe behandeling zal moeten blijken wat de bekende verklaringen waard zijn geweest.

Vordering tenuitvoerlegging en hoger beroep

Direct na de invoering van de Wet USB – wat sinds de vaststelling in 2017 dus nog even op zich heeft laten wachten en is voorzien van diverse wijzigingen in de invoeringswet – kwam een behoorlijk probleem aan de orde met betrekking tot de vordering tenuitvoerlegging van een voorwaardelijke straf (TUL) in het geval dat de veroordeelde binnen de proeftijd een nieuw strafbaar feit begaat en zo de algemene voorwaarde overtreedt. Onder het oude recht liep de beslissing op de TUL dan netjes mee met de berechting van dat nieuwe feit, ook in hoger beroep (en cassatie). Onder het nieuwe recht is een rechtsmiddel tegen die beslissing tot tenuitvoerlegging echter uitgesloten, zo volgt in het bijzonder uit artikel 6:6:7 Sv.⁸⁶ Feitenrechters beoordeelden dit op zich eensluidend als problematisch, in het bijzonder omdat in hoger beroep een verdachte immers alsnog zou kunnen worden vrijgesproken van het nieuwe feit. Daardoor zou de grondslag van de TUL, die inmiddels echter onherroepelijk was geworden, komen te ontvallen. Kon dat gelet op artikel 5 en 6 EVRM wel door de beugel? Rechtbanken en hoven oordeelden verschillend over de houdbaarheid van het nieuwe systeem. Reden voor de procureur-generaal om middels zijn advocaat-generaal Bleichrodt tegen een beslissing van de Rechtbank Gelderland cassatie in belang der wet in te stellen.⁸⁷ In die zaak had de rechtbank het ontbreken van een rechtsmiddel in strijd met artikel 5-6 EVRM geacht en de vordering afgewezen.

De advocaat-generaal zet onder meer uiteen dat die uitsluiting van de TUL van het hoger beroep van de nieuwe zaak, zich niet verhoudt tot de algemene bepalingen over deze beslissing en hoger beroep (zie artikel 361a en 407 Sv). Hieruit volgt namelijk dat de beslissing op de TUL in de uitspraak van het nieuwe feit wordt gemaakt en hiervan niet uitgesloten kan worden in het hoger beroep. En

Onder het oude recht liep de beslissing op de TUL dan netjes mee met de berechting van dat nieuwe feit, ook in hoger beroep (en cassatie). Onder het nieuwe recht is een rechtsmiddel tegen die beslissing tot tenuitvoerlegging echter uitgesloten

gelet op artikel 5 en 6 (lid 2) EVRM is detentie van de veroordeelde op basis van de TUL, nadat hij is vrijgesproken, inderdaad problematisch. Hij stelt voor het nieuwe systeem zo uit te leggen dat 'een hoger beroep in de strafzaak zich ook uitstrekt tot de beslissing op de vordering tot tenuitvoerlegging'.⁸⁸ Dit in afwachting van een reparatiewet die in de maak is. De Hoge Raad is het met de advocaat-generaal eens. In het bijzonder lijkt zwaar mee te wegen dat de wetgever de algemene bepalingen niet heeft aangepast. Mede daarom is het zo 'dat een beslissing op een vordering tot tenuitvoerlegging van de voorwaardelijk opgelegde sanctie wegens niet-naleving van de daarbij gestelde algemene voorwaarde niet onder de regeling van artikel 6:6:7 Sv valt. De artikelen 361a, 404 en 407 Sv laten immers geen andere uitleg toe dan dat indien de verdachte – binnen de grenzen van artikel 404 Sv – hoger beroep instelt tegen het vonnis, dat hoger beroep zich tevens uitstrekt tot de beslissing op de vordering tot tenuitvoerlegging van de voorwaardelijk opgelegde sanctie wegens niet-naleving van de daarbij gestelde algemene voorwaarde'.⁸⁹ De TUL in geval van schending van de algemene voorwaarde blijft dus gekoppeld aan het hoger beroep inzake het nieuwe feit en met deze wenselijke uitkomst keert, hangende de noodwet, de rust waarschijnlijk terug op dit front. De algemene voorwaarde bij een voorwaardelijke veroordeling is (natuurlijk) onlosmakelijk verbonden aan de eindbeslissing over het nieuwe strafbare feit dat zou zijn begaan. In een andere zaak bevestigde de Hoge Raad op de eerste roldatum in maart van dit jaar nog maar eens de verbondenheid van de TUL aan de hoofdzaak. De enkele omstandigheid dat in eerste aanleg sprake is geweest van een te late (betekening van de) oproeping voor de behandeling van de vordering, heeft niet tot gevolg dat deze vordering in hoger beroep niet ter beoordeling voorligt.⁹⁰

Tweejaarstermijn artikel 511b lid 1 Sv

Dat termijnen niet fataal hoeven te zijn, laat HR 10 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1932 over artikel 511b lid 1 Sv mooi zien. De regel is dat uiterlijk twee jaar na afloop van de hoofdzaak, de ontnemingszaak aanhangig moet worden gemaakt. Het rechtsgevolg van een schending van die termijn staat niet in de wet zelf, maar de wetsgeschiedenis houdt in dat het openbaar ministerie dan niet-ontvankelijk in de vordering is. Advocaat-gene-

raal Aben concludeerde dat niet te marchanderen valt met die tweejaarstermijn, omdat daarvoor in de jurisprudentie en de literatuur geen aanknopingspunten zijn. Bij schending volgt volgens hem zonder relativering de op de wetsgeschiedenis terug te voeren niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie.⁹¹ De Hoge Raad vliegt de kwestie anders aan. Voor ons – nationaal – hoogste rechtscollege is in de wetsgeschiedenis weliswaar terug te vinden dat het rechtsgevolg van een overschrijding de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie is, maar volgt uit de parlementaire stukken niet dwingend dat dat rechtsgevolg onder alle omstandigheden moet worden toegepast. De ratio van de termijn is immers dat voor de betrokkene, al of niet in geval van een strafrechtelijk financieel onderzoek, tijdig duidelijk is dat deze maatregel gevorderd zal worden en dat deze binnen een redelijke termijn wordt behandeld. Als die belangen niet wezenlijk in het geding zijn, hoeft een overschrijding van de tweejaarstermijn van de Hoge Raad niet tot de niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie te leiden. In casu was de oorspronkelijke ontnemingsvordering wel binnen twee jaar na de einduitspraak in de hoofdzaak aanhangig gemaakt, alleen bij de verkeerde rechter. Nadat de eerste rechter zich onbevoegd had verklaard, werd de vordering snel daarna (met een kleine bijstelling naar beneden) opnieuw aanhangig gemaakt. Het hof mocht van de Hoge Raad het openbaar ministerie daarom ontvangen in de ontnemingsvordering.

De zaak toont aan dat het dus maar de vraag is *wat* je in de wetsgeschiedenis meent te moeten vinden. Na de uitspraak van de Hoge Raad spraken de advocaten Spong en Kelder er in een opiniestuk schande van dat het openbaar ministerie straffeloos kon talmen in weerwil van de wil van de wetgever.⁹² Zelf denk ik dat deze uitspraak wel te volgen is (al is het wat opportunistisch van de Hoge Raad om tot de gewenste uitkomst te geraken via het ontbreken van aanwijzingen van de wetgever voor de hardheid van de tweejaarstermijn). De ontnemingsvordering is immers wel tijdig aangebracht, maar ongelukkigerwijs bij de verkeerde rechter. De betrokkene zal door de vordering, die in tweede instantie ook nog wat in zijn voordeel is verlaagd, dus niet zijn overvallen. En daar gaat het toch om.⁹³ Voorts is door het openbaar ministerie na de eerste uitspraak – nu wel – adequaat gehandeld. Als de tweede, tardieve ontnemings-

81. EHRM 28 januari 2020, ECLI:CE:ECHR:2020:0128JUD002758207, par. 7 (*Mehmet Zeki Çelebi/Turkije*): 'the Court is not convinced that the mere fact that the applicant confirmed his previous statements taken in the absence of a lawyer is sufficient to absolve the national courts from their crucial duty under Article 6 of the Convention to operate the necessary procedural safeguards in relation to the procedural defects or that such confirmation of itself had a compensatory effect rendering the proceedings fair as a whole.'

82. Zie voor onregelmatigheden inzake de informatieverstopping aangaande de *Salduz*-rechten en het uitblijven van bewijs-

uitsluiting HR 18 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:288, *NJB* 2020/586.
83. HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1982, *NJB* 2020/31 en HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1983, *NJB* 2020/32.
84. EHRM 5 november 2002, ECLI:CE:ECHR:2002:1105JUD004853999, par. 50 (*Allan/Verenigd Koninkrijk*). Naar deze zaak wordt verwezen in EHRM 13 september 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, par. 267 (*Ibrahim e.a./Verenigd Koninkrijk*).
85. Respectievelijk concl. A-G F.W. Bleichrodt, ECLI:NL:PHR:2019:648, bij HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1983, *NJB* 2020/32

en concl. A-G A.J. Machielse, ECLI:NL:PHR:2018:1042, bij HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1982, *NJB* 2020/31.
86. In geval van een schending van een bijzondere voorwaarde stond en staat sowieso geen rechtsmiddel open tegen de beslissing over de TUL.
87. Concl. A-G F.W. Bleichrodt, ECLI:NL:PHR:2020:160, bij HR 6 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:389, *NJB* 2020/701.
88. Concl. A-G F.W. Bleichrodt, ECLI:NL:PHR:2020:160, punt 55, bij HR 6 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:389, *NJB* 2020/701.
89. HR 6 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:389, *NJB* 2020/701, r.o. 6.4.
90. HR 3 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:360, *NJB* 2020/702.
91. Concl. A-G D.J.C. Aben, ECLI:NL:PHR:2019:833, punt 13, bij HR 10 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1932, *NJB* 2020/25.
92. G. Spong & T. Kelder, 'Straffeloos talmen. De wil van de wetgever ten spijt', *NJB* 2020/357, afl. 6.
93. Vlg. E.J. Hofstee, commentaar op artikel 511b Sv, aant. 3, in: C.P.M. Cleiren, M.J.M. Verpalen & J.H. Crijns, *Tekst & Commentaar Strafvordering*, Deventer: Wolters Kluwer 2019 (actueel tot en met 1 juli 2019).

vordering een wezenlijk andere grondslag heeft en/of als lang wordt gewacht (getalmd) de zaak weer behandeld te krijgen, zal de betrokkene aanzienlijk in zijn belangen die de termijn beoogt te waarborgen, (kunnen) zijn geschaad en ligt niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie wel voor de hand, zou ik menen. Eerder relativeerde de Hoge Raad al de gevolgen van de ommissie zo nodig uiterlijk bij requisitoir mede te delen dat het openbaar ministerie voornemens is een ontnemingsvordering aanhangig te maken (zie artikel 311 lid 1 Sv).⁹⁴ Als de belangen van de verdachte niet zijn geschaad, kan de vergaande sanctie van niet-ontvankelijkheid van het openbaar ministerie in de ontnemingsvordering achterwege blijven. Eventueel kan het ontnemingsbedrag worden verlaagd. Voor een schending van de termijn van artikel 511b lid 1 Sv zou hetzelfde kunnen gelden. Tijd is geld in dezen (of andersom: met geld kan het openbaar ministerie tijd kopen).

Maximale duur van tbs

Op 10 september 2019 heeft de procureur-generaal via advocaat-generaal Vegter een vordering tot cassatie in het belang der wet ingediend omtrent de maximale duur van tbs.⁹⁵ Het gaat in casu om een veroordeelde waaraan tbs met dwangverpleging is opgelegd voor een niet-geweldsdelict. Dit betekent dat ingevolge artikel 38e lid 1 Sr de maximale duur van de tbs op vier jaar is gesteld. Drie vragen staan centraal in de vordering tot cassatie. De eerste twee vragen stellen aan de orde of de perioden van voorwaardelijke beëindiging en voorlopige hervatting van de dwangverpleging onderdeel dienen te zijn van de totale duur van de tbs. De laatste vraag ziet op de verlengings-termijn van artikel 38d lid 2 Sr bij gemaximeerde tbs en luidt of dit mogelijk is voor een periode korter dan een jaar. Het Hof Arnhem-Leeuwarden had overwogen dat de perioden van voorwaardelijke beëindiging en hervatting van de dwangverpleging niet zijn inbegrepen in de maximale duur van vier jaar. Daarnaast achtte het hof het mogelijk dat de verlengingstermijn van de tbs op een periode korter dan een jaar wordt gesteld.⁹⁶ Advocaat-generaal Vegter alsook de Hoge Raad delen deze opvattingen niet, waarbij onder meer wordt verwezen naar artikel 5 lid 1 EVRM. Indien de lijn van het hof wordt gevolgd zou dit namelijk betekenen dat de tbs bij een niet-geweldsdelict door middel van voorwaardelijke beëindiging alsnog oneindig kan voortduren, waarbij vergaande voorwaarden kunnen gelden en bij de veroordeelde de tenuitvoerlegging van het overige deel van de tbs met dwangverpleging boven het hoofd blijft hangen. Het lijkt mij inderdaad dat de duur van tbs met dwangverpleging bij een niet-geweldsdelict niet voor niets is gemaximeerd tot vier jaar, in tegenstelling tot het geval waarin wel sprake is van een geweldsdelict. Wel wijst de Hoge Raad nog op de mogelijkheid van toepassing van artikel 38z Sr (een maatregel strekkende tot gedragsbeïnvloeding of vrijheidsbeperking)⁹⁷ en het geven van een machtiging tot forensische zorg krachtens de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg of de Wet zorg en dwang nadat de maximale duur van de tbs de vier jaar is gepasseerd. Betreffende de laatste vraag komt de Hoge Raad met een verwijzing naar artikel 38d lid 2 Sr en de wetssystematiek tot de conclusie dat de tbs niet kan worden verlengd voor een periode korter dan een jaar.⁹⁸ Dit volgt ook niet uit de wettekst. Het

lijkt mij dan ook niet meer dan logisch dat de tekst van de wet in dezen wordt gevolgd.

Vervolg en verklaring einde zaak

Vroeg in het kroniekseizoen legde advocaat-generaal Knigge namens de procureur-generaal in een vordering tot cassatie in het belang der wet, vragen voor over het vervolgingsbegrip in het licht van de mogelijkheden om via een verzoek ex artikel 36 Sv (thans artikel 29f Sv) een einde aan de zaak te maken.⁹⁹ De Hoge Raad geeft aan dat naar hedendaagse rechtsopvatting de vervolging als bedoeld in artikel 36 lid 1 Sv aanvangt op het moment dat vanwege de Nederlandse Staat jegens de betrokkene een handeling is verricht waaraan deze in redelijkheid de verwachting kan ontlenuen dat tegen hem ter zake van een bepaald strafbaar feit door het openbaar ministerie een strafvervolging zal worden ingesteld.¹⁰⁰ De betrokkene hoeft dus niet te wachten tot in de zaak een strafrechter door het openbaar ministerie betrokken is, om de raadkamer te verzoeken daaraan een einde te maken. Voor de verklaring dat de zaak geëindigd is, geldt volgens de Hoge Raad een tot terughoudendheid nopende maatstaf voor de raadkamer, omdat vervolging dan alleen nog mogelijk is bij nieuwe bezwaren (zie artikel 255 lid 1 Sv). Als het onderzoek ter terechtzitting is aangevangen (doordat de voorzitter de zaak doet uitroepen), staat de weg van artikel 36 Sv niet meer open. De Hoge Raad houdt hier expliciet vast aan het systeem waarin de zittingsrechter dan tot een einduitspraak moet komen. Het gaat om een van de uitkomsten van artikel 348 of 350 Sv (zie artikel 138 Sv). Dit kan niet worden doorkruist doordat de raadkamer verklaart dat de zaak geëindigd is. Want wat moet de zittingsrechter dan nog?

Kentekenaansprakelijkheid

Op 5 december 2019 beantwoordde het EU-Hof vragen van de rechtbank te Chelmsno, Polen, over het door Nederland op basis van kentekenaansprakelijkheid uitdelen en innen van verkeersboetes (artikel 5 Wet administratief-rechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (WAHV)).¹⁰¹ Het EU-systeem van het innen van (verkeers)boetes wordt geregeld via het Kaderbesluit inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op geldelijke sancties.¹⁰² Voor de Poolse rechter was het onduidelijk of de

Voor de verklaring dat de zaak geëindigd is, geldt volgens de Hoge Raad een tot terughoudendheid nopende maatstaf voor de raadkamer, omdat vervolging dan alleen nog mogelijk is bij nieuwe bezwaren

erkenning en tenuitvoerlegging van een buitenlandse boetebeslissing kan worden geweigerd 'indien blijkt dat de betrokkene niet voldoende tijd heeft gekregen om tegen die beslissing op te komen en, (...) of het feit dat de betrokken procedure tot oplegging van de geldelijke sanctie administratief van aard is, gevolgen heeft voor de verplichtingen van de bevoegde autoriteiten van de tenuitvoerleggingslidstaat.' Het antwoord uit Luxemburg was dat het kaderbesluit aldus moet worden uitgelegd 'dat wanneer van een beslissing waarbij een geldelijke sanctie wordt opgelegd, overeenkomstig de nationale wettelijke regeling van de beslissingslidstaat is kennisgegeven, met de vermelding van het recht om de zaak te betwisten alsmede van de termijnen waarbinnen dat rechtsmiddel moet worden aangewend, de autoriteit van de tenuitvoerleggingslidstaat de erkenning en de tenuitvoerlegging van die beslissing niet kan weigeren, op voorwaarde dat de betrokkene voldoende tijd heeft gehad om tegen die beslissing op te komen, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan. Daarbij is niet van belang dat de procedure tot oplegging van de betrokken geldelijke sanctie administratief van aard is.' Voor het EU-Hof voldoet het Nederlandse systeem hieraan, omdat de betrokkene voldoende gelegenheid wordt geboden om de boete aan te vechten. In het systeem van de WAHV heeft de kentekhouder namelijk zes weken de tijd om beroep tegen de administratieve sanctie in te stellen bij de officier van justitie. En van die mogelijkheid moet hij op de hoogte worden gesteld.

Een andere Poolse vraag over onze Nederlandse melkkoewas voorts nog of de kentekenaansprakelijkheid zich wel verhoudt met de onschuldpresumptie. Zolang het vermoeden dat is gebaseerd op het kentekenhouderschap kan worden weerlegd, vindt het Hof die verhouding prima. Artikel 8 WAHV biedt aan de beboete betrokkene uitwegen en daarom zal ook de onschuldpresumptie van

hem niet aan de wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging in de weg hoeven te staan. Het EHRM oordeelde al veel eerder in de zaak *Falk/Nederland* dat, niettegenstaande artikel 6 lid 2 EVRM, artikel 5 WAHV in dit verband door de beugel kon.¹⁰³ Het Luxemburgse hof verwijst hiernaar expliciet. Het Hof had ook nog kunnen wijzen op de richtlijn van 9 maart 2016 inzake de onschuldpresumptie.¹⁰⁴ Daarin komt deze kwestie ook aan de orde. Bij de totstandkoming van die richtlijn heeft Nederland gepoogd te bewerkstelligen dat bij kleine (verkeers)overtreedingen zelfs van een onweerlegbaar vermoeden kon worden uitgegaan. Dat is uiteindelijk niet gelukt. Maar redelijke vermoedens zijn toegestaan (zie in het bijzonder overweging 22 en artikel 6 lid 1 van de richtlijn).¹⁰⁵ De kentekenaansprakelijkheid is dus geen moment in gevaar geweest.

4. Slot

We zullen moeten zien wat er de komende tijd gaat gebeuren. *Strafrecht in a time of corona*, zullen we maar zeggen. De criminaliteit lijkt dezer dagen af te nemen. Misschien is het wachten tot thuis de bom barst. Een mens kan niet eeuwig gezellig in de woonkamer een potje *Mens erger je niet* spelen. Op dit moment loopt de rechtspraak volgens mij aanzienlijke achterstanden op. Dat geldt in ieder geval voor de feitenrechtspraak (al zou voor de rechtbanken en de hoven kunnen gelden dat zij op dit moment hun verkorte uitspraken en processen-verbaal kunnen uitwerken). De Hoge Raad is voor het publiek niet open.¹⁰⁶ Maar dat betekent niet dat er niet gewoon wordt doorgewerkt op dit moment; thuis en vooral digitaal.¹⁰⁷ Zo kan hij zijn werkvoorraad aanzienlijk laten slinken. Aanzeggingen worden gewoon betekend. Maar zonder aanvoer van onderop, komt ook hij op een gegeven moment op zijn handen te zitten. Hopelijk zijn dan het Concertgebouw en de musea weer open. ●

94. HR 9 december 2003,

ECLI:NL:HR:2003:AK3574, *NJ* 2004/199, m.nt. Y. Buruma.

95. Concl. A-G P.C. Vegter,

ECLI:NL:PHR:2019:838, bij HR 18 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:282, *NJB*

2020/589, *SR-updates.nl* 2020-0049.

Recent heeft de Hoge Raad ook een arrest gewezen omtrent de duur van tbs met voorwaarden in geval van dadelijke uitvoerbaarheid. Wanneer de tbs dadelijk wordt uitgevoerd, kan dit als beginpunt van de tbs worden beschouwd en telt deze periode mee voor de totale duur van de tbs. Zie HR 3 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:377, *NJB* 2020/700. Zie voorts nog over tbs op Curaçao, S. Bakker, 'TBS en Curaçao. Zon, zee en zorgplichten', *NJB* 2020/643, afl. 10. In dit artikel wordt aandacht besteed aan de gevolgen op civielrechtelijk gebied van het ontbreken van een passende behandeling in een tbs-kliniek op Curaçao.

96. Hof Arnhem-Leeuwarden 16 mei 2019,

ECLI:NL:GHARL:2019:4219.

97. Zie hierover S. van den Akker, R. Baumgardt & P. van Dongen, 'De vrijheidsbeperkende maatregel en de voorwaardelijke gevangenisstraf. Living happily ever after of een bad romance?', *Sancties* 2019/75, afl. 5.

98. HR 18 februari 2020,

ECLI:NL:HR:2020:282, *NJB* 2020/589.

99. Concl. A-G G. Knigge,

ECLI:NL:PHR:2019:575, bij HR 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1472, *NJB* 2019/2187.

100. HR 1 oktober

2019, ECLI:NL:HR:2019:1472, *NJB*

2019/2187. De vraag is nog of een dergelijke handeling ook steeds maakt dat sprake is van een 'daad van vervolging' als bedoeld in art. 72 lid 1 Sr, zodat de verjaring wordt gestuit.

101. HvJ EU 5 december 2019, C-671/18, ECLI:EU:C:2019:1054 (*CJIB/Z.P., Prokuratura Rejonowa w Chelminie*).

102. Kaderbesluit 2005/214/JBZ van de

Raad van 24 februari 2005 inzake de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op geldelijke sancties (*PB* 2005, L 76, p. 16), zoals gewijzigd bij Kaderbesluit 2009/299/JBZ van de Raad van 26 februari 2009 tot wijziging van het Kaderbesluit 2002/584/JBZ, Kaderbesluit 2005/214/JBZ, Kaderbesluit 2006/783/JBZ, Kaderbesluit 2008/909/JBZ en Kaderbesluit 2008/947/JBZ en tot versterking van de procedurele rechten van personen, tot bevordering van de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen gegeven ten aanzien van personen die niet verschenen zijn tijdens het proces (*PbEG* 2009, L 81, p. 24).

103. EHRM 19 oktober 2004,

ECLI:CE:ECHR:2004:1019JUD006627301, *NJ* 2005/429 (*Falk/Nederland*) (niet-ontvankelijk). Zie hierover uitgebreid E.H.A. van Luijk, *Het schuldbeginsel in het Nederlandse strafrecht* (diss. Groningen),

Groningen: Rijksuniversiteit Groningen 2015, par. 7.5.

104. Richtlijn 2016/343, betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld, *PbEU* 2016, L 65/1.

105. Zie hierover L.A. van Noorloos, 'De Europese richtlijn onschuldpresumptie: bescheiden harmonisatie van een fundamenteel strafrechtelijk beginsel', *NTER* 2016/5, par. 4 en J.S. Nan, 'Richtlijn 2016/343, betreffende de versterking van bepaalde aspecten van het vermoeden van onschuld; iets nieuws onder de zon?', *DD* 2016/64, par. 3.2.1.

106. Zie www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Nieuws/Paginas/Aanvullende-maatregelen-Hoge-Raad-ivm-coronavirus.aspx.

107. 'Digitaal procederen bij de Hoge Raad in alle strafzaken mogelijk', *NJB* 2020/493.